

**ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ПІДВИЩЕННЯ ВИХОВНОГО
ПОТЕНЦІАЛУ ГУРТКІВ ХУДОЖНЬО-ЕСТЕТИЧНОГО НАПРЯМУ В
ПОЗАШКІЛЬНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ**

Корнієнко Анна Володимирівна, науковий співробітник лабораторії діяльності позашкільних закладів Інституту проблем виховання АПН України, кандидат педагогічних наук

Мистецтво сприяє формуванню світоглядних уявлень, естетичних оцінок, ідеалів, переконань, що регулюють духовно-творчу активність особистості, зумовлюють її ставлення до світу: природи, суспільства, людей, самого себе. Тому, мета художньо-естетичного виховання у різних галузях освіти полягає в тому, щоб у процесі сприймання, інтерпретації творів мистецтва і практичної художньо-творчої діяльності формувати в учнів особистісно-ціннісне ставлення до дійсності та мистецтва, розвивати естетичну свідомість і художню компетентність, здатність до самореалізації, потребу в духовному та творчому самовдосконаленні.

Творча особистість у нашому дослідженні розглядається як суб'єкт творчих соціальних відносин та свідомої творчої діяльності, з одного боку, а з іншого, як причина творчої діяльності (здатності її до створення нового, оригінального продукту). Головною ознакою творчої особистості вважаються її творчі якості, тобто індивідуально-психологічні особливості людини, які відповідають вимогам творчої діяльності. Для творчої особистості характерні стійка спрямованість на творчість в органічній єдності з високим рівнем розвитку творчих якостей, що дозволяє їй досягти прогресивних, соціально і особистісно вагомих творчих результатів в одній або декількох видах діяльності [5; с.68].

Творчі задатки та здібності притаманні кожній дитині. Тому, що творчість – це природна функція мозку, яка виявляється і реалізується у діяльності при наявності спеціальних здібностей у тій чи іншій конкретній діяльності. Творчість – це не тільки труд художника, артиста, вченого; вона може проявитися в іншій діяльності, результатом якої будуть конкретні ідеї і продукти, так і самі дії. Тому задача педагога – побачити індивідуальну креативність учня і прагнути розвивати її.

Під поняттям “креативності” ми розуміємо деяку сукупність розумових і особистих здібностей (якостей), які сприяють становленню і проявам творчості (оригінальність, самостійність, гнучкість, “швидкість” мислення, політ фантазії і ідей).

Ефективність формування і розвитку творчих якостей особистості багато в чому залежить від уміння педагогів організувати творчу діяльність учнів. Одним з головних педагогічних вимог до учнівської творчої діяльності є урахування вікових особливостей школярів. Без урахування особливостей розвитку психіки дітей неможливо правильно співвіднести між собою, ціль, мотиви і засоби досягнення мети.

Психологи доводять, що задатки творчих здібностей властиві будь-якій людині. Розходження складається лише в масштабах досягнень і їхньої суспільної значимості. Важливим є висновок психолого-педагогічної науки про те, що творчі здібності необхідно розвивати з раннього віку. Педагогікою також визначені шляхи розвитку творчих задатків і здібностей. Загальним для них є включення дітей у творчу діяльність. Потрібна безпосередня, практична діяльність у конкретному виді творчості – технічному, художньому і т.д.

Велике значення у творчій діяльності має безперервність творчого процесу. Практика показує, що епізодична творча діяльність малоефективна. Вона може викликати інтерес до конкретної виконуваної роботи, активізувати пізнавальну діяльність під час її виконання, може навіть сприяти виникненню проблемної ситуації. Але епізодична творча діяльність ніколи не приведе до розвитку творчого ставлення до праці, прагнення до винахідництва і раціоналізації, експериментаторської і дослідницької роботи, тобто до розвитку творчих якостей особистості. Безперервна, систематична творча діяльність протягом усього часу навчання в позашкільному закладі, як свідчить досвід, неодмінно приводить до виховання стійкого інтересу до творчої праці.

Найбільш масовою формою залучення учнівської молоді до творчої діяльності є художня творчість. З педагогічної і психологічної точок зору вона є найефективнішим засобом виховання, що сприяє як навчанню і вихованню, так і розвитку творчих задатків і здібностей учнів.

Найбільш масовою серед інших формою організації дитячої творчості у позашкільних навчальних закладах є гуртки художньо-естетичного напрямку. Такі гуртки диференціюються за змістом діяльності та тематикою роботи в них, віком учнів. До них належать: хореографічний, музичний, вокальний, декоративно-ужитковий, театральний, цирковий, образотворчий, літературний, кіно- та фотомистецтва. Особистісний розвиток учнів у гуртках художньо-естетичного напрямку передбачає виховання у них системи цінностей,

збагачення емоційно-почуттєвої сфери, стимулювання образно-асоціативного мислення, розвиток творчого потенціалу.

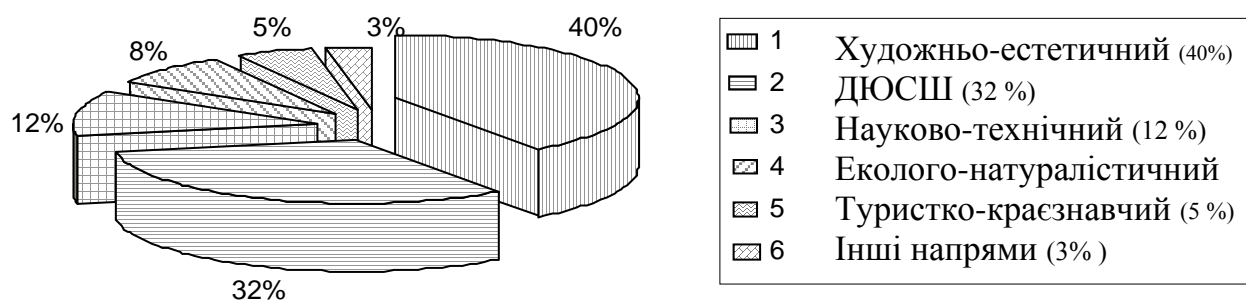

Рис.1. Охоплення дітей позашкільною освітою за напрямками

До художньо-естетичного напрямку належать також гуртки декоративно-ужиткового мистецтва. У процесі роботи в них учні опановують не тільки спеціальні трудові уміннями і навички різних видів народних промислів, але й глибше пізнають історію свого народу, своєї нації, її культуру та особливості, що приводить до формування стійких пізнавальних інтересів, творчого розвитку особистості.

Актуальним в гуртках декоративно-ужиткового мистецтва є пріоритетність творчого розвитку особистості саме засобами мистецтва. Коли ми говоримо про виховання творчої особистості, треба зазначити, що важливу роль грають у цьому процесі емоції. Саме емоції є необхідним фактором продуктивної діяльності мозку. Подив, обурення, натхнення, відчуття прекрасного і навіть почуття гумору спонукають до повноцінної інтелектуальної діяльності людини. Тому ми можемо зробити наступні висновки: саме предмети мистецького циклу найбільш сприяють розвитку творчих здібностей, бо мистецтво загострює емоційне сприйняття буття. Засобами мистецтва ми розвиваємо не тільки емоційно сферу учнів, а й допомагаємо йому навчитись шукати нові зв'язки. У процесі художньої діяльності народжується інтерес до образотворчості, який з часом переростає у потребу, що є головною рушійною силою формування творчих якостей та розвитку практичних умінь.

Таким чином, педагог, який працює в гуртках декоративно-ужиткового мистецтва допомагає реалізувати вихованцеві його природні задатки, виявити обдарованість особистості; тим самим він сприяє проявленню і становленню творчого начала.

Виховна роль занять народними ремеслами особлива тому, що в процесі художньої діяльності відбувається естетичне виховання, формування вмінь самостійно та творчо підходити до роботи, підвищення рівня творчої активності. Повноцінне залучення учнів до вивчення декоративно-ужиткового мистецтва може стати умовою найбільш успішного використання його виховних можливостей.

Педагогічно доцільним є створення на заняттях гуртків декоративно-ужиткового мистецтва ситуацій, які стимулюють в учнів активність і самостійність у навчанні. Так, система пошукових методів сприяє створенню мотивації до творчої діяльності та її закріпленню у практичній роботі учнів. Система пошукових методів передбачає застосування творчих завдань, які б давали змогу учням створювати художні образи (метод *доконструювання*) [3].

На всіх етапах виконання таких завдань необхідно використовувати різноманітні види допомоги, направлені на творче, самостійне рішення, на оригінальність у відборі характерних деталей, на різноманітність варіацій композиційного пошуку і різних засобів виконання образотворчої задачі. Для більш повного виявлення творчого потенціалу кожного учня педагогу слід рекомендувати різні види стимулюючої допомоги. Так, наприклад, при задумі сюжету композиції найбільш ефективною є така допомога, як “питання-роздуми” чи “питання-сумніви”. Таким чином підвищується впевненість учня в успішності рішення графічної чи живописної задачі. На іншому етапі, наприклад, при пошуку різноманітних засобів створення композиції найбільш ефективною є допомога, яка ґрунтується на демонстрації роботи однолітків.

У практичній діяльності позашкільних навчальних закладів доцільно використовувати розвивальні ігри. Головна їх особливість полягає в тому, що при їх застосуванні один з основних принципів навчання – від простого до складного об’єднується з принципами організації творчої діяльності – самостійно за здібностями, за своїм темпом діяльності.

Наприклад, для розвитку уявлення, фантазії на заняттях пропонується гра: з розбитих фігур складаються нові (чим більше, тим краще). Гра з плямами „На що це схоже?": впливає на розвиток уявлення, фантазії, здатності висувати гіпотези, оригінальні ідеї. Для розвитку тих же якостей, пропонується гра „Слідопит”: вчитель добирає згідно тематиці контури (сліди) країн, материків, сліди птахів, звірів тощо, а учні розповідають свої версії.

Корисно ігри поєднувати з трудовою діяльністю (виготовляти різні прикраси, такі як намисто, шляхом нанизування різних природних матеріалів: горобини, шипшини, квітів, кольорової квасолі тощо).

Аналіз педагогічної практики дав нам можливість виявити деякі причини низького рівня творчої активності гуртківців. Одна з них – острах критики. Більшість людей уникають оригінальних рішень тому, що бояться виявитися не зрозумілими навколишніми, не хочуть викликати їхній осуд. У суспільстві складається певна система норм, і

відхилення від них у будь-яку сторону може викликати нерозуміння, оригінальність не завжди заохочується. Створення відповідної творчої атмосфери на занятті: доброзичливість педагога, відсутність категоричних оцінок і критики на адресу учня сприяють вияву його творчої активності.

Ні в якому разі не можна порівнювати і протиставляти за якістю „талановитості” роботи однолітків. Суперництво і конкуренція всередині учнівського колективу неприпустимі, бо вони одразу змінюють характер діяльності: замість творчості задля спілкування, вираження почуттів, ставлень починається вигадництво задля першості.

Наступна причина низького рівня творчої активності – помилкові установки, нетворчі рольові стереотипи. Більшість людей у повсякденній обстановці використовує свій творчий потенціал у найкращому разі відсотків на двадцять. Часто людина просто не знає, що певне завдання можна вирішити творчо й що він у стані із цим упоратися. Не сформульована умова завдання є причиною відсутності результату.

Велике значення у творчій діяльності має безперервність творчого процесу. Практика показує, що епізодична творча діяльність в гуртку малоефективна. Вона може викликати інтерес до конкретної виконуваної роботи, активізувати пізнавальну діяльність під час її виконання, може навіть сприяти виникненню проблемної ситуації. Але епізодична творча діяльність ніколи не приведе до розвитку творчого ставлення до праці, прагнення до винахідництва і раціоналізації, експериментаторської і дослідницької роботи, тобто до розвитку творчих якостей особистості. Безперервна, систематична творча діяльність протягом усього часу навчання в позашкільному закладі, як свідчить досвід, неодмінно приводить до виховання стійкого інтересу до творчої праці.

На основі вищезазначеного, окреслимо основні організаційно-методичні умови підвищення виховного потенціалу гуртків декоративно-ужиткового мистецтва позашкільних навчальних закладів:

– навчальна програма гуртка повинна враховувати детальне і поглиблене вивчення найбільш важливих вузлових проблем, ідей і тем, які сприяють розвитку пошуково-перетворюючого стилю мислення;

– викладення навчального матеріалу програми гуртка повинне забезпечувати: якісне засвоєння базових знань, умінь та навичок, що є основою для генерування нових ідей; можливість одержувати нову інформацію, прищеплювати їм потяг до самостійного набуття знань;

– необхідність оптимального (кількісного і якісного) складу творчих груп (групи для розв'язування творчих завдань треба підбирати так, щоб за рівнем розвитку своїх творчих якостей вони доповнювали один одного);

– необхідність опосередкованого педагогічного управління творчою діяльністю учнів, прийняття на себе функції відсутнього у дитини „внутрішнього критика”;

– наявність науково обґрунтованого методичного забезпечення тих форм та засобів позашкільної діяльності, які сприяють розвитку природних здібностей і творчих можливостей дітей у різноманітних народних ремеслах, художній і технічній творчості, науково-дослідницькій діяльності;

– надання учням можливості "мігрувати", випробовуючи, пізнаючи і обираючи собі заняття за здібностями;

– створення у процесі гурткової діяльності умов для комфортного інтелектуально-творчого спілкування (творчі ігри, гумористичні хвилинки, спеціальний тренінг уваги, швидкості мислительних процесів, образного мислення, невербального спілкування тощо).

Список літератури

1. Виховна робота в закладах освіти України. Випуск II. Збірник нормативних документів та методичних рекомендацій.-К.:ІЗМН, 1998.-355с.

2. Демченко Творчий розвиток учнів початкової школи засобами образотворчого мистецтва. Дис.на зд.наук.ст.канд.пед.наук – 13.00.07 Умань, – 271с.

3. Збірник документів по організації позашкільної освіти.- К.: 2002.

4. Мачуський В.В.Виховання в учнів творчого ставлення до праці у позашкільних закладах науково-технічного профілю // Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді: Збірник наукових праць. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2005. – С. 197 – 201.

5. Педагогічні технології: наука – практиці: Навчально-методичний щорічник /О.І.Кульчицька, С.О.Сисоєва, Я.В.Цехмістер/ За ред. С.О.Сисоєвої.- К.:ВПОЛ, 2002.-Вип. 1.-281с.

6. Українська психологія: __сучасний потенціал. Матеріали Четвертих Костюківських читань (25 вересня 1996р.). – В 3-х томах.-К.:Вид-во ДОК-К, 1996.-Т.ІІІ.-403с.

7. Шпикалова Т.Я. Развитие детского творчества средствами декоративно-прикладного искусства: Автореф.дисс.канд. пед.наук.-М.: 1965.-19с.